

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 46 Volume: 9 Issue: 46

Ekim 2016 October 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**KLİNİK ÇALIŞMADAN SOSYAL POLİTİKAYA: OKUL SOSYAL HİZMET UZMANLARININ
ROLLERİ VE SORUMLULUKLARI**
**CLINICAL WORK TO SOCIAL POLICY: ROLES AND RESPONSIBILITIES OF SCHOOL SOCIAL
WORKERS**

Yasemin ÖZKAN*
Ozan SELÇİK**

Öz

Varoluşunda bilgi, beceri ve değer temeli olan sosyal hizmet disiplininin değer temeli bağlamında ele alınan etik ilkeler, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçıları adına ve onlarla birlikte sosyal adalet ve sosyal değişimi teşvik eder. Diğer bir deyişle, kültürel ve etnik çeşitliliklere duyarlı olan sosyal hizmet mesleğinin ayrımcılığı, baskıyı, yoksulluğu ve sosyal adaletsizliği önlemek için müracaatçıları adına sosyal adalet ve sosyal değişimi teşvik etmesi bu mesleğin etik sorumluluğudur. Okullarda mevcut hiçbir meslek dalında bu profesyonel talep bulunmamaktadır. Gerçekleştirilen mesleki etkinlikler doğrudan müdahale, toplum örgütlemesi, süpervizyon, danışma, yönetim, savunuculuk, sosyal ve politik eylem, politika geliştirme ve uygulama şeklinde olabilir. Literatürde okul sosyal hizmet politika geliştirme sürecinin altı aşamada meydana geldiği ileri sürülmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanlarının politika geliştirme sürecinde analitik, politik, etkileşimsel ve değer becerileri taşıması gerekmektedir. Bu becerileri mesleki uygulamada hayata geçirerek politika uygulamasını gerçekleştirebilir. Uzmanlar, sivil toplum kuruluşlarına üye olarak, yerel yönetim ya da okul yönetiminde yer alarak, bir kuruluş sorumlusu olarak görev yapmak suretiyle politika gelişimine azami katkı sunabilirler. Okul sosyal hizmet uzmanları bu süreçte değişim ajanı, lider ve savunucu gibi birçok rol ve sorumluluklar üstlenirler. Sosyal değişimi sağlamak tek başına işleyen bir süreç olmayıp ekip çalışması gerekmektedir. Eğitimin ekonomileri yönlendiren, bireysel ve ulusal başarıyı belirleyen en güçlü motor olduğu, diğer taraftan da okul sosyal hizmet disiplininin rol ve sorumlulukları göz önüne alındığında okul sosyal hizmet uzmanlarının okul ortamlarında yaptıkları klinik çalışmanın sosyal politikaya etkisi rahatlıkla anlaşılacaktır. Okul sosyal hizmet uzmanlarının kendilerini gelişime adanmaları, politika gelişimini uygulamanın doğal yönü olarak gördüklerinde ve kendilerini bu role hazırladıklarında ileri gelişimin önünü açacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Adalet, Sosyal Değişim, Okul Sosyal Hizmet Uzmanı, Sosyal Politika, Klinik Çalışma.

Abstract

Social work existentially has knowledge, skill and value base; and ethical codes, which social work discipline addresses within value base, promotes social justice and social change for social workers and on behalf of their clients. In other words, liable to cultural and ethnic diversities, social work profession has ethical responsibilities in that it promotes social justice and social change on behalf of its clients in order to prevent discrimination, oppression, poverty and social injustice. No other profession within the school has such demand. Professional practice may include direct intervention, community organizing, supervision, counselling, management, advocacy, social and political action, policy making and practice. In literature, school social work policy practice is claimed to have six steps. School social workers should possess analytical, political, interactional and value skills. School social workers can realize policy practice through practising these skills. School social workers may become members of an NGO; take part in local government or school management in order to contribute to policy practice. School social worker has such responsibilities as change agent, leader and advocator. Social change is a process of team work but not an individual. On the one hand, education is a powerful engine controlling economies, determining individual and national success; on the other, social work discipline has such roles and responsibilities, which enable school social workers effect social policy through clinical work in school settings. In this respect, school social workers will pave the way for further development when they prepare and devote themselves for this role and responsibilities.

Keywords: Social Justice, Social Change, School Social Worker, Social Policy, Clinical Work.

Giriş

Yaklaşık 35 yıl önce Vinter ve Sarri (1965) öğrencilerin kötü performanslarını etkileyen olumsuz okul şartlarını incelemek üzere okul sosyal hizmet uzmanlarını görevlendirdiler ve sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerini bireysel görüşmeler ya da küçük gruplar ile sınırlandırmamalarını istediler. Bu araştırmacılar "kötü performans gösteren öğrencilere yönelik müdahale planı oluşturulurken, öğrencileri soyutlayarak ya da okul şartlarından bağımsız olarak müdahale planı hazırlamanın mümkün olmadığını" ifade etmektedirler. Vinter ve Sarri'nin yapmış oldukları bu uyarı bugün daha da fazla önem kazanmıştır. Okullarda yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi (kötü performanslı olan öğrencilere müdahale için gerekli sosyal hizmet müdahaleleri) klinik bir müdahale gerçekleştirmek için mutlaka ülke genelinde tüm okulları ilgilendiren genel ya da o okulda ilgili klinik müdahaleye yönelik daha spesifik bir politika oluşturmak gerekmektedir. Örneğin kötü performans gösteren öğrencilerin akademik performanslarını güçlendirmek,

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü.

** Uzm., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu.

okula uyumlarını artırabilmek için aile katımlı çalışmaların yapılması ülke genelinde okullarda uygulanması gereken bir politika olarak kabul edilmiştir. Çok yoksul bölgelerdeki bir okulda ise daha spesifik bir önlem gerekebilir. Örneğin bu yoksul ailelerde ebeveynlerin çoğu kazanç sağlayabilmek için neredeyse evde hiç zaman geçirmez. Çok çocuğa sahip bu ailelerde daha küçük çocuklara, okula giden çocuk bakım vermek zorunda kalırken, yani bu çocuk okula yeterince devam edemiyorsa bu bölgedeki okulda bu sorunu gidermeye yönelik sosyal hizmet müdahalesinde aile katılımını sağlamak için ev ziyaretlerinde bulunmakta özel bir karar ya da politika olarak ele alınmalıdır.

Sosyal hizmet mesleğinin klinik vurgusunu hafızada tutarak günümüzdeki sosyal politika iklimi ile denge oluşturma girişimi sürecin ne kadar karmaşık yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. En yalın ifadeyle sosyal hizmetin bireylere yardım etme amacı taşıyan bir meslek olduğunu ifade edebiliriz. Bu açıdan bakıldığında kim, yardımın en çok ihtiyaç sahibi olan kişiye yapılması gerektiği önerisine karşı olabilir ki? Çalışmamızın da bir amacı olarak bu ve buna benzer sorulardan anlaşılacağı üzere düz mantık fikirler görüldüğünden daha karmaşıktır. Sosyal hizmet mesleği politik ve ahlaki etkinlikler bütünüdür. Bu yüzden sosyal hizmette tarafsız olma ihtimali bulunmamaktadır. Thompson (2009) daha da ileri giderek "eylemlerimizin hiçbir ahlaki ve politik sonuç doğurmaksızın tarafsız bir zeminde gerçekleşmesinin söz konusu olmadığını" öne sürmektedir. Hatta "apolitik" olma iddiasındaki bir uzmanın bile kendiliğinden politik bir duruş olduğunu (Davies, 2013) ileri süren görüşler de bulunmaktadır.

Sosyal hizmet, mikro ve mezo düzeyde olduğu gibi makro düzeyde de çevresi içinde birey yaklaşımıyla bireyleri anlamaya ve sosyo-ekonomik farklılıkların, ırk ayrımcılığının ve diğer ayrımcılıkların, kanunların, kurum ve kuruluşların karşılaştıkları zorluklara olan katkısına odaklanır. Eşitlik ve sosyal adalet üzerine temellendirilen sosyal hizmet, meslek uzmanları aracılığıyla toplumdaki eşitsizliklere karşı çıkar. Diğer bir deyişle, sosyal hizmet uygulaması toplumda farklı biçimlerde yer alan eşitsizlikleri önlemek adına işlev görür. Sosyal hizmet uzmanları sosyal sorunlarla ilgilenir. Dolayısıyla sorunlar, eşitsizlikler, adaletsizlikler, ayrımcılık ve baskının her biçiminin kökeni yine o toplumun içerisinde yer almaktadır (Thompson, 2009). Sonuç itibarıyla, Thompson'ın da tartıştığı üzere, bireysel olan ile sosyal olan (toplumsal) daima etkileşim içerisindedir; sosyal hizmet disiplini ise etkileşime girilen bu noktada yer alır ve disiplinin değer temeli bu konuda rehber olarak işlev görür.

Bu çalışma, sosyal hizmetin birey ile devlet arasındaki ilişkisine yönelik sorularla ilgilenmektedir. Sosyal hizmetin ontolojik açıdan politik bir etkinlik olduğunu bu özellik ortaya koymaktadır. Özellikle sosyal politika bağlamında sosyal hizmet uzmanlarının (özelde okul sosyal hizmet uzmanlarının) rol ve sorumlulukları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Sosyal hizmetin özel alanlarından biri olan okul sosyal hizmetinin işlevleri arasında ev, okul ve toplum işbirliğini geliştirmenin yanı sıra yaptığı mikro, mezo ve makro uygulamalarla politika geliştirme sürecine katkı sunmaktadır. Bu noktada, okul sosyal hizmeti uzmanlarının işlevlerinin de okulda görev yapan diğer meslek profesyonellerinden farklı olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bu bağlamda, mevcut çalışmanın amacı okul sosyal hizmet uzmanlarının klinik çalışmalarının (doğrudan sosyal hizmet uygulaması) sosyal politikaya etkisi olduğu fikrinden hareketle politika geliştirme sürecinin bilimsel basamaklarını ortaya koyarak sosyal politika sürecine katkı sağlamaktır.

1. Okul Sosyal Hizmeti Politika Geliştirme Süreci

Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet disiplininin özel alanlarından biridir. Sosyal hizmet uzmanları okul sistemine kendine özgü bilgi ve becerisini sunmaktadır. Okul sosyal hizmet uzmanları, öğrenme, öğretme ortamı sağlamak, yeterlilik ve güven kazanmak için okulun misyonunu ileriye taşıma konusunda aracı olarak görev yaparlar. Okul sosyal hizmet uzmanlarını diğer okul personellerinden ayıran en önemli nokta okulun akademik misyonunu gerçekleştirmede ev, okul ve toplum işbirliğini geliştirmeyi amaçlamalarıdır.

Bruce Jansson (2003) tarafından etkili politika gelişimi için gerekli beceriler ve politika analizi ile görev gelişimi için eylem çerçevesi ileri sürülmektedir. Jansson, okul sosyal hizmeti politika geliştirme sürecinde 6 bileşen ortaya koymaktadır. Bu bileşenlerin ilki politikanın bağlamıdır. Bir başka deyişle politika bağlamı, politikanın yeri, geçerliliği, bir kanuna ya da bir içtihatı dayanıp dayanmadığı, bir okulun, il müdürlüğünün politikası mı yoksa ulusal bir politika mı, sınırları nedir gibi özellikleri içerir. İkincisi ise politika savunucularının ve paydaşların perspektifidir. Paydaşlar, çıkar gruplarını, yöneticileri ve yararlanıcıları içermektedir. Bu grupların menfaatleri onların perspektifini etkilemektedir. Jansson'ın ileri sürdüğü çerçevenin üçüncü bileşeni politika katılım örüntüsüdür. Dördüncü bileşen politika savunucularının üstlendiği anahtar rollerin tanımlanmasıdır. Beşinci bileşen politika savunucularının temel becerilerinin tanımlanmasıdır. Altıncı bileşen politika savunucularının anahtar yeterliliklerinin tanımlanmasıdır.

Politika geliştirmenin yanı sıra Jansson'ın (2003) öne sürdüğü politika uygulamasının altı aşaması Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Politika Uygulamasının 6 Aşaması

Aşama	Açıklama
Gündem oluşturma görevi	Uygulayıcılar bağlamın politika girişimi için ne kadar uygun olduğunu ölçerler ve erken stratejiler geliştirerek politika yapılarının gündemlerine koyarlar.
Problem analiz görevi	Uygulayıcılar belirli problemlerin nedenlerini, doğasını ve yaygınlığını analiz ederler.
Öneri yazma görevi	Uygulayıcılar belirli problemlere çözüm getirirler. Öneriler görece büyük hedefli olabilir.
Politikayı yürürlüğe koyma görevi	Uygulayıcıların politikaların kabulü ya da yürürlüğe girmesi konusunda çaba gösterirler.
Politikayı uygulama görevi	Uygulayıcılar politikanın yürürlüğe girmesinden sonra da politikanın uygulanma görevini üstlenirler.
Politikayı değerlendirme görevi	Uygulayıcılar uygulanan politika hakkında programları ve politikanın performansı ile ilgili elde edilen verileri değerlendirir.

Okul sosyal hizmet uzmanları, rol ve sorumluluklarını yerini getirirken (doğrudan müdahale, süpervizyon, yönetim, vb.) bilgi, beceri ve değer temeli doğrultusunda gerçekleştirdiği uygulama, politika geliştirme sürecindeki ilk adımını atmasına yardımcı olur. Uygulama sürecinde öğrencilerin problemlerinin nedenlerini, doğasını ve yaygınlığı ortaya koyarken o problemi de analiz etmiş olacaktır. Uzman bundan sonraki süreçte problem çözümlerine getirdiği önerileri yerel yönetimlerde, okul yönetiminde veya sivil toplum kuruluşlarında aktif rol oynayarak yürürlüğe koyma görevini yerine getirebilir. Yürürlüğe giren politikanın değerlendirilme görevinde okul sosyal hizmet uzmanı ön sırada yer alır. Bu süreç döngüsel bir şekilde meydana gelen dinamik bir süreçtir. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde okul sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumlulukları irdelenecektir. Bunun yanı sıra, uzmanların sahip olması gereken beceriler de ele alınarak tartışılacaktır.

2. Politika Geliştirme Sürecinde Rol ve Sorumluluklar

Okulda görev yapan sosyal hizmet uzmanları, farklı çevreler arasında var olan uyumsuzluğun yaratacağı sonuçların farkında olmalıdırlar ve bu kurallar ve beklentileri anlamada ve uygulamada zorluk çeken öğrenci ve ebeveynlere ulaşım yardımcı olmalıdırlar. (Dupper, 2013). Okul sosyal hizmet uzmanının okulda, toplumda, yerel ve ulusal ölçekte politika geliştirme ve uygulama süreçlerine dâhil olmadaki varoluşsal sorumlulukları bu girişimlerde müracaatçı grubun savunuculuğunu ve sürece katılmasını mümkün kılmaktadır. Böylece çalışmamızın bu bölümünde okul sosyal hizmet uzmanının politika geliştirici olarak sahip olacağı özellikler ve araçlara değineceğiz. Politika geliştirme sürecinde okul sosyal hizmet uzmanının sahip olması gereken birtakım bilgi, beceri ve yeterlilikler vardır. Bu ihtiyaçlar, politika geliştirme sürecinin elbette ki planlı bir şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Politika geliştirme sürecinde okul sosyal hizmet uzmanının rolü okul ve toplum düzeyinde program ve politika geliştirme sürecine katılmaktır. Bu rol bağlamında uzman bir kurum olarak okulu, politika analizlerini, program geliştirme ve değerlendirmeye yönelik araştırmaları özümsemelidir (Essex & Massat, 2006). Şunu açıkça belirtmek gerekir ki geleneksel olarak politikalar ulusal düzeyde yukarıdan aşağıya doğru uygulama yaklaşımıyla geliştirilmektedir. Fakat bu durum, okul sosyal hizmet disiplinde politika ve program gelişiminin sadece bir parçasıdır. Politika ve kanunların ortak amaçları bulunmaktadır fakat en tabanda, bir başka deyişle yerel okul bağlamında, bu durum her bir okulun uygulama düzeyine ve uygulama şekline bağlıdır.

Her ne kadar politika, uygulamanın bir parçası olsa da uygulama teorisi ayrı bir boyutta geliştirilir. Politika geliştirmede bu ikisi arasında bir bağlantı kurulmalıdır. Aksi takdirde gerçek uygulama için zemin oluşturmak zor olacaktır. Bir politikanın başarısı gerçek hizmet alanına ve o politikayı uygulayanların yeterliliklerine bağlıdır. Bazı politikalar kâğıt üzerinde kalmaktadır çünkü kimse o politikayı başarıyla uygulama zemini bulamamıştır. Okul sosyal hizmet uzmanları politika ve program geliştirme sürecine özellikle okul camiasında dâhil olurlar. Aslında uygulama kendi başına politikayı da oluşturabilir. Bu yüzden politika geliştirme sürecinin iki yönlü olduğu söylenebilir: yukarıdan aşağı yönlü sürece kamu politikaları, aşağıdan yukarı yönlü sürece ise yerellik gelişimi denebilir. Politikalar ihtiyaçlardan doğan ve bu ihtiyaçlara yönelik hareket geçmede yararlanıcıları güçlendiren tabanda gerçekleştirilen programlardan ortaya çıkabilir. Okul camiasında yararlanıcıların ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilen programlarda okul sosyal hizmet uzmanı hem politika geliştirir hem de o politikaları uygular. Okul sosyal hizmet uzmanları her iki düzeyde de rol alır. Örneğin ülke genelinde toplumsal cinsiyete dayalı yanlış inanç ve tutumların çocukluk çağından itibaren değişimini hedefleyen bir okul politikası kararı alınmış olsun. Uygulamaya bakacak olursak, maalesef Türkiye'nin tüm bölgeleri düşünüldüğünde (kırsal-kentsel, gelişmiş-kalkınmada öncelikli, doğu-batı v.b.) değerler sistemi ve kültüre dayalı bazı inanç ve tutumlardaki farklılıkların bu politikanın her okulda aynı şekilde uygulanabilmesinde bazı engeller yaratabilecektir.

Okul sosyal hizmet uzmanlarını bu süreçte bekleyen en genel tehdit uygulama kadar politikanın dilini ve teorisini anlama ihtiyacıdır. Örneğin, okul sosyal hizmet uzmanının rolü okul kriz ekibinin bir parçası olarak kriz planı geliştirip uygulamaktır. Kriz planı hem politika hem de uygulamadır. Okul sosyal hizmet uzmanları öğretmenler, veliler ve öğrencilerle çalışarak engelli bireyleri kaynaştırma eğitim bağlamında genel sınıflara dahil etmek suretiyle çözüm üretir. Okul sosyal hizmet uzmanları ve okul ekibi politikanın uygulanmasını mümkün kılmak için program geliştirirler. Okul sosyal hizmet uzmanı eğitim sürecinin en zorlu alanlarında çalışırlar. Fakat bu yönüyle uzmanlar bu zorlu sorumluluklarını yenilikçi yaklaşımlara dönüştürerek kurumun kaynaklarının ötesine geçebilirler. Politikanın iki yönü (yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya) artık birbiri içine geçmektedir. Bu yüzden, okulun toplumsal şartlara aktif tepki vermesinde okul sosyal hizmet uzmanı kendisinin politika ve program geliştirmede önemli olduğunu görmelidir. Okul sosyal hizmet uzmanları kendi rollerini geliştirmede özgür olduklarında okul toplumsal şartlara tepki vermede daha duyarlı hale gelebilir, çünkü bu özgürlüğün eğitime ve öğretime kaçınılmaz etkisi olmaktadır (Meenagan & Gibbons, 2000; Meenagan & Kilty, 1994).

Politika geliştirme sürecinde okul sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumluluklarını değerlendirmiştik. Şimdi de politika uygulama sürecinde okul sosyal hizmet uzmanlarının ihtiyacı olan becerileri tartışacağız. Politika uygulamasında Jansson (2003) 4 beceri öne sürmektedir:

1. *Analitik beceriler:* Okul sosyal hizmet uzmanının sosyal problemleri değerlendirmek ve politika önerisi geliştirmek için, belirli problemlerin ciddiyetini analiz etmek için, politika uygulamasının önündeki engelleri tanımlamak için, program incelemesi adına strateji geliştirmek için bu beceriye ihtiyacı vardır.
2. *Politik beceriler:* Okul sosyal hizmet uzmanının güç kazanıp bu gücü kullanması için ve politika stratejisi geliştirip uygulaması için bu beceriye ihtiyacı vardır.
3. *Etkileşimsel beceriler:* Okul sosyal hizmet uzmanının görev gruplarına (komite, koalisyon) katılımı için ve belirli politikaları desteklemeleri adına diğer insanları ikna etmesi için bu beceriye ihtiyacı vardır.
4. *Değer becerileri:* Okul sosyal hizmet uzmanının uygun ilkeleri tanımlaması ve derecelendirmesi için bu beceriye ihtiyacı vardır.

Jansson'ın ileri sürdüğü politika uygulama becerilerinden politik ve etkileşimsel beceriler okul ekibi üyelerinin işbirliği görevlerine özgü becerilerdir. Çünkü hiçbir okul sosyal hizmet uzmanı politika değişimini tek başına gerçekleştiremez. Okul sosyal hizmet uzmanının eğitiminin bir parçası olan ve varoluşsal rol ve görevleri arasında güçlü iletişim ve etkileşimsel beceriler olduğu için sosyal değişimi gerçekleştirmede uzman rahat bir pozisyona sahiptir.

Jansson (2003) politika uygulaması konusunda okul sosyal hizmet uzmanının sahip olması gereken becerileri aynı şekilde yetkinlikler olarak da ifade etmiştir: politik yetkinlikler, analitik yetkinlikler, etkileşimsel yetkinlikler, değer yetkinlikleri. Politik yetkinliklere sahip uzmanlar, kitle iletişim araçlarını kullanma, kişisel statü elde edebilen, gücü elinde bulundurabilen, diğerlerini güçlendirebilen, karar vericilere baskı uygulayabilen, fon bulabilen, kişisel gücünü kullanabilen, zaman ve kaynak ayırabilen, müracaatçısını savunabilen, gösterilere katılan, gerektiğinde dava açabilen, politik değişim üzerine çalışabilen özellikle kişilerdir. Jansson'ın öne sürdüğü tüm bu politik yetkinlikler, okul sosyal hizmet uzmanının mesleki sorumlulukları arasında bulunmaktadır. Tabi yukarıda sayılan bir takım yetkinlikleri uzmanın mesai saatleri içerisinde yapması etik olmayacaktır. Örneğin, politik gösterilere katılma ya da dava açmak gibi.

Analitik yetkinliklere sahip uzmanlar, öneri geliştirme, var olan araştırmaları kullanma, interneti kullanma, bütçeleme yapma, fon bulma, sunumlar tasarlama, uygulamaya engel durumları teşhis etme, politika analizi tasarlama gibi özellikler gösterirler (Jansson, 2003). *Etkileşimsel yetkinlikler*, koalisyon oluşturma, sunumlar gerçekleştirme, görev grupları oluşturma ve anlaşmazlıkları yönetme gibi becerileri içerir. *Değer yetkinliği*, politika geliştirme ve uygulamayı yönlendiren değerlerin önemini ve tanımını belirlemek üzere etik düşünmeyi içerir (Jansson, 2003).

Politika geliştirme süreci tek başına gerçekleşen bir süreç değildir. Bu yüzden politika geliştirme süreci bir başka beceri olan birlikte çalışabilme becerisi gerektirmektedir. Ortak çaba etrafında potansiyel müttefiklerle doğru bağlantılar kurmak önemlidir. Bu süreçte tüm tarafların her isteği yerine gelmeyecektir fakat doğru zaman, doğru mekan, doğru ilişkiler, engellerin üzerinden gelebilme gibi olguları içerir. Okul sosyal hizmet uzmanları, politika geliştirme süreci sekteye uğrasa bile sahip olduğu tüm becerileri bir gelişim vizyonu içerisinde kullanabilmelidir. Bu noktada, okul sosyal hizmet uzmanlarının okuldaki klinik uygulamalar esnasında gösterdiği beceriler ile makro düzeyde eğitim politikalarının geliştirilmesinde göstereceği beceriler paralellik göstermektedir.

3. Politika Uygulama Süreci

Okul sosyal hizmet uzmanı politika uygulamasını birey ya da okulda değişim ajanı olarak gerçekleştirebilir. Birey olarak, okul sosyal hizmet uzmanı sendika ya da dernek gibi mesleki ya da

savunuculuk yapan örgütlere (örn. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği) üyeliğini sürdürmelidir. Bu yapıların internet sayfalarında kanunlarla ilgili ve sosyal hizmet uzmanlarının kaygılarını, beklentilere içeren belgeler ya da yayınlar yer almaktadır. Kanunlar ile ilgili yenilikler, değişimler ve diğer politika değişikliklerine ilişkin haber ve yayınlara rahatlıkla ulaşılabilir. Öte yandan Resmi Gazete (<http://www.resmigazete.gov.tr>) ve Milli Eğitim Bakanlığı (<http://www.meb.gov.tr>) gibi devletin resmi internet sayfalarındaki haber bültenlerine üye olunarak eposta üzerinden gelişmeler takip edilebilir. Bunun yanı sıra okul sosyal hizmet uzmanı, eğitimsel politikalarla ilgili temsilcilerden ulusal düzeyde Milli Eğitimi Bakanı, bakan yardımcısı ile yerel düzeyde ise bulunduğu il/ilçe milli eğitim müdürü, belediye başkanı, vali/kaymakam gibi yetkililerin kimlik ve iletişim bilgilerini bilmesi son derece önemlidir. Uzman, bir vatandaş olarak politika geliştirme sürecinde aktif yer tutabilir.

Mesleki etik sorumlulukları arasında “sosyal adaleti savunma” bulunan okul sosyal hizmet uzmanları basın-yayın organlarına, kanun koyucu ve politika yapıcılara mektup, dilekçe gibi resmi yazılar yazma, telefonla görüşme gibi konularda hazırlıklı olmalıdırlar. Yukarıda da belirtildiği üzere okul sosyal hizmet uzmanının politika yapıcılara dikkatle yazacağı mektup (1 sayfayı geçmeyecek şekilde ve okunaklı) savunuculuk bağlamında önemli bir araçtır. Haynes ve Mickelson (2003) bu mektubun (elektronik posta da olabilir) şablonunu şu şekilde tasarlamıştır: Okul sosyal hizmet uzmanı politika yapıcılara göndereceği mektup ya da epostada yalnızca bir soruna değinmelidir ve bu mektubun gönderilmesine ilişkin zamanlama da çok önemlidir. Diğer iletişim kanalı telefon konuşmasıdır. Bu konuşma mutlaka bir bakan ile gerçekleşmeyebilir; bakan yardımcısı, müsteşar ya da özel kalem müdürüyle de bu konuşma gerçekleşebilir.

Tablo 2: Politika yapıcılara gönderilecek örnek mektup/eposta şablonu

Birinci paragraf	Uzman kendini tanıtır ve mektubun konusunu belirtir.
İkinci paragraf	Uzman, görüşünü örneklerle ve ilgili tecrübesiyle gerekçelendirerek açıkça belirtir.
Üçüncü paragraf	Soruna yönelik özel eylem talebi belirtilir (örneğin yeni çıkacak olan ilgili kanuna evet ya da hayır demek). Uzman iletişim bilgilerini de yazarak yazısını bitirir.

Zamanlama açısından örneğin 48 saat önce aramak uygun olabilir (Haynes ve Mickelson, 2003). Bir profesyonel olarak okul sosyal hizmet uzmanı yazılı ya da sözlü tanıklık üzere her zaman hazır olmalıdır.

Daha önce de tartışıldığı üzere okul sosyal hizmet uzmanı sosyal değişim sürecinde değişim ajanı olarak faaliyet gösterir. Buna ek olarak, okul ekibinde danışman, üye, işbirlikçi olarak okul iklimini sürekli etkileme fırsatı vardır. Kurumsal değişim sürecinde öğrenci, öğretmen ve yöneticileri etkileyecek önlemler alır. Kurumsal değişim sürecinde ihtiyaç analizi gerçekleştirilir. Bu analiz kapsamında varsa daha önce gerçekleştirilen araştırmalardaki veriler gözden geçirilir yoksa yeni veriler elde etmek üzere araştırmalar yapılır. Analiz gerçekleştirildikten ve yeni bilgiler toplandıktan sonra kurumsal değişim süreci başlamış olur. Gerekli değişim iklimini okulda sağlamak için okul sosyal hizmet uzmanı mutlaka etkileşimsel gücünü kullanmalıdır ve değişim için koalisyon grupları oluşturmalıdır. Değişim sürecinde zaman eksikliği ya da gönülsüzlük sorunlarıyla sıklıkla karşılaşılabilir. Bu yüzden ilk aşamada zaman ve enerjisini ortaya koyacak bireyler aranmalıdır. Mevcut değilse uzman, yetkinliklerini ve becerilerini kullanarak çok farklı kişilerden bir grubu oluşturabilir. Bir koalisyondaki grup üyeleri ne kadar farklı olursa koalisyon o kadar güçlü olur, fakat aşırı farklılaşma karşıt grupların etkisiyle dağılma tehlikesi yaşayabilir (Haynes ve Mickelson, 2003). Okulda kahvaltı programları gibi sosyal etkinlikler gerçekleştirilerek koalisyon oluşturma ve nihai olarak politika değişim süreci gerçekleştirilebilir. Okul kahvaltı programlarına ek olarak okul sonrası programlar, şiddet önleme programları gibi etkinlikler de düzenlenebilir. Bu programlar sayesinde okuldaki öğretmenler daha kolay desteklenir ve kucaklanır.

Diğer taraftan, Pawlak ve Cousins (2002), okulda var olan davranışları, politikaları ve prosedürleri anlamada okul sosyal hizmet uzmanlarına yardımcı olabilecek bir dizi soru ortaya koymuşlardır. Bunların içinde şunlar yer almaktadır:

- Öğrenciler ile olan ilişkilerde, okul görevlileri ve öğretmenler tarafından izlenen kurallar ve prosedürler nelerdir?
- Bu kurallar ve prosedürler okuldan uzaklaştırma ya da atılma cezaları ile karşı karşıya kalan öğrenciler arasında da eşit bir biçimde uygulanmakta mıdır?
- Belirli özelliklere sahip olan öğrenciler (örneğin, düşük gelirli öğrencilere karşın yüksek gelir grubundan öğrenciler, kızlara karşın erkekler, beyaz öğrencilere karşın azınlık grubundan öğrenciler) daha farklı ve daha olumsuz bir akademik kariyer yolu mu takip ederler?
- Belirli niteliklere sahip olan öğrenciler okul müfredatına, programlarına ve aktivitelerine eşit ulaşma hakkına sahip midirler?
- Bazı öğrenci grupları uygun olmayan bir biçimde sınırlandırılmakta mıdır?

- Hangi öğretmenler hangi öğrenciler ile çalışmaktadır?

Bu sorulara alınan cevaplar açıkça ortaya konmak suretiyle politika geliştirme sürecinde okul sosyal hizmet uzmanına süreci anlama, yönlendirme ve geliştirme fırsatı sunacaktır. Çalışmamızın son bölümünde ise konu hakkındaki bilimsel tartışma zeminine derinlik kazandırmak amacıyla politika örneği ortaya konacaktır.

4. Okulda Bir Sosyal Hizmet Politikası

Okullarda incinebilir öğrenci grupları lehine sistematik değişim yaratmayı kolaylaştırmanın diğer bir yolu da 20-60-20 okul değişim teorisidir. Bu teoriye göre, okulda çalışan personel kabaca üç gruba ayrılır. Bunlardan ilk grubun üyeleri okulda çalışanların neredeyse yüzde 20'sini oluşturmaktadırlar ve bunlara "engelleyiciler" adı verilebilir. Bu grup aktif bir biçimde okul politikasında, programlarda ya da prosedürlerde yapılmak istenen her türlü değişim girişimini sabote etmeye çalışırlar ve herhangi bir değişim yapmak isteyen kişileri, bunlara sosyal hizmet uzmanlarda dâhil, gözden düşürmeye çalışırlar. Bu grup oransal olarak küçük olsa da, üyeleri seslerini etkili bir biçimde duyurabilirler ve okulda yıkıcı bir politik güç haline gelebilirler. Okul sosyal hizmet uzmanları bu engelleyiciler grubunu etkilemeye çalışarak, zaman ve enerjilerini boşa harcamamalıdırlar. Bunun yerine, onlarla aynı fikirde olmama konusunda uzlaşmalı ve tüm çabalarını diğer iki grup üzerinde odaklamalıdır.

İkinci grubun üyelerinden "çit oturanları" diye bahsedilebilir. Bu grup okulda çalışanlar içinde en büyük oranı teşkil etmektedirler, yaklaşık yüzde 60. çit oturanları genellikle önerilen her türlü değişikliğe karşı "bekle ve gör" tavrını benimserler. Değişikliğin faydalı olacağı kanıtlanana kadar değişiklik hakkında tarafsız kalırlar. Bu grubun büyüklüğünden dolayı ve bu grubun kazanılması mümkün olduğu için, her türlü değişiklik girişiminde destek elde etmek için bu grubun üzerinde odaklanmak sosyal hizmet uzmanları için çok önemli olmalıdır.

Üçüncü grubun üyelerine "değişimin aracıları" adı verilebilir. Bu grup yaklaşık yüzde yirmilik bir oranı teşkil etmesine karşın, bu grubun üyelerine öğrencilerin yararına olacak bir okul politikası, program ya da prosedür değişikliği yapmada fazlasıyla güvenilebilir. Bu grup bir okulda sistematik değişiklikler yapma konusunda sosyal hizmet uzmanlarının temel destek grubu olacaktır. Örneğin, değişimin aracıları, çit oturanlarını kazanmak için ve engelleyicilerin yıkıcı çabalarını önlemek için kullanılabilir.

Okul sosyal hizmet uzmanı (Hüseyin Bey) olan bir ortaokulda akran istismarının üstünden gelmek için 20-60-20 teorisini kullanmasına ilişkin bir örnek verecek olursak uzmanın ilk olarak bu sorunu ele alırken öncelikle desteğini almak için okul müdürüyle görüşmesi gerekir. Konuyu müdüre açıp, bilgilendirdikten sonra değişimin aracıları olarak tanımladığı öğretmen ve personel ile buluşur. Uzman okuldaki görevi süresince çocuklar ve okulun işlerinde çalışma konusunda yüksek performans gösteren okul çalışanlarını gözlemlemiş ve bu konuda en iyi olanlar/değişimi yaratabilecek kapasitedekilerle buluşmuştur. Personelin yaptıkları işler konusunda ve çocuklar ile çalışma konusunda en istekli olduğunu gözlemleyerek bu değişim aracılarında bazılarını tespit etmiştir.

Değişimin aracıları ile yapmış olduğu ilk toplantıda, Hüseyin Bey çok kırıncı olduğunu düşündüğü cinsel yorumlar, yayılmakta olan seks dedikoduları ve okulun koridorlarında gerçekleşen elle taciz vakaları ile ilgili duyduğu endişelerini paylaştı. Hüseyin Bey okulda bir problem olduğunu kabul etmeyecek ya da problemi minimize etmek isteyen, herhangi bir girişime karşı çıkacak bir grup öğretmen ve çalışanın olduğu yönündeki düşüncesini de paylaşır. Onların "burada ki sorun ne, erkekler böyledir" diyebileceklerini ifade eder.

Hüseyin Bey bu türden yorumların göz ardı edilmesi gerektiğini ve bu yorumlar yerine değişim aracılarının tüm enerjilerini çit oturanları üzerine odaklamaları gerektiğini ifade eder. Bunu yapmak için, Hüseyin Bey bu grupta yer alan her bir öğretmen ve çalışandan, bu sorundan haberi olmayan ya da endişe duymayan ancak cinsel tacizin okulda önemli bir sorun olduğunu; yani, okulun öğrenme ortamı üzerinde yıkıcı etkisi olduğunu, kanıtlanabilirse ikna edilebilecek olan öğretmen ve çalışanları tespit etmede kendisine yardımcı olmalarını ister. Sosyal hizmet uzmanları, değişim aracısı olan her bir öğretmen ve çalışandan, bu problem ile başa çıkmak için kazanabileceklerini düşündükleri üç ila beş arasında çift oturanı tespit etmelerini ister. Daha sonra yapılacak şey, değişim aracılarının iki kişilik gruplar halinde çift oturanlardan 6 ila 10 kişilik gruplar ile buluşup problemi tartışmaları ve problemin üstesinden gelmek için tüm okul çapında plan geliştirme çabaları sergilemeleridir. Ayrıca güçlü desteğini almak için müdür ile de görüşme yaparlar ve böylece karşı çıkabilecek kişileri daha fazla etkisiz kılabilirler.

Sonuç ve Öneriler

Okulda görev yapan sosyal hizmet uzmanları farklı çevreler arasında var olan uyumsuzluğun yaratacağı sonuçların farkında olmalıdırlar. Bu kurallar ile beklentileri anlamada ve uygulamada zorluk çeken ebeveyn ve öğrencilere ulaşım yardımcı olmalıdırlar.

Hizmet verdikleri okullarda sistematik değişimi gerçekleştirebilmek için sosyal hizmet uzmanları okulların politik ortamları hakkında kapsamlı bilgiler elde etmelidirler. Bunların içinde resmi olmayan güç

daha fazla nasıl elde edilir ya da politik ortaklıklar nasıl geliştirilir gibi konularda yer almaktadır. 20-60-20 teorisi okullarda incinebilir öğrenci grupları adına sistematik değişimi kolaylaştırmak için önemli bir araçtır. Okullarda hassas ve kırılabilir durumda olan öğrenci gruplarının yararını sistematik değişimleri gerçekleştirmekle görevli sosyal hizmet uzmanları daha fazla yetkiyi nasıl ele geçirebileceklerini, politik olarak nasıl güçlü olabileceklerinin yolunu aramalıdır.

Türkiye ve dünyada sosyal hizmet okullarında genelde sosyal hizmet eğitiminin yaygınlığı bilinmektedir. Diğer taraftan klinik sosyal hizmet pek çok ülkede sosyal hizmet alanında çok tercih edilen bir konumdur. Genelci sosyal hizmet içinde bütüncül bir yaklaşıma sahip olan sosyal hizmet müdahalesi bir boyutuyla daha güçlenebilir bile pek çok alan uygulamasında olduğu gibi okul ortamlarında da sosyal hizmetin klinik uygulamalarının yanında hatta bu uygulamaların bizzat gerçekleşmesinde makro uygulamanın yani sosyal politika oluşturmanın önemi yadsınamaz. Farklılıklara karşı hoşgörü, dezavantajlı grupları kucaklamak, etik felsefe ve prensipler ve sosyal adalet kavramları sosyal hizmet yaklaşım ve uygulamalarını gerçekleştirilmede önemli bir güç oluşturmaktır. Bu nedenle klinik güçlenmenin yanında makro alanda yani sosyal politikayla ilişkili derslerde güçlenmek ve sosyoloji, siyaset bilimi, sosyal politika gibi alanlardan beslenmek çift dal, yan dal ya da ikinci bir eğitim programlarıyla bu alanlardan yararlanmak önerilmektedir.

Bugün Türkiye okullarında ruh sağlığı alanıyla ilgili rehber öğretmenlerin klinik tecrübeleri değerlendirildiğinde bu ekibe katılmasını kuvvetle önerdiğimiz, bu alanda sahip oldukları mikro, mezo ve makro uygulama bilgi ve becerileriyle okullardaki öğrenci (çocuk), aile, okul personeli hatta toplumun iyiliği ve refahının sağlayan, sosyal hizmet uzmanlarının görevi/önemi dikkate alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- DUPPER, David R. *Okul sosyal hizmeti etkin uygulamalar için beceri ve müdahaleler*. Editör ve Çeviren Yasemin Özkan, Elif Gökçeaslan Çifci. Kapital. İstanbul.
- EDWARD, Pawlak J. & Cousins, Lee (2002). "School social work: Organizational perspectives". *School social work: Practice, policy, and research perspectives*, 314.
- ESSEX, Elizabeth L. & Massat, Carol R. (2005). "Preparing school social workers for their wider role: Policy as practice". *School Social Work Journal*, 29(2), 25-39.
- HAYNES, Karen S., & Mickelson, James S. (2003). *Affecting social change: Social workers in the political arena*. Boston: Pearson.
- JANSSON, Bruce S. (2003). *Becoming an effective policy advocate: From policy practice to social justice* (7. b.). Brooks/Cole.
- MASSAT, Carol R., Constable, Robert, McDonald, Shirley, & Flynn, John P. (2009). *School Social Work: Practice, Policy and Research* (7. b.). Chicago: Lyceum Books.
- MEENAGHAN, Thomas M., & Gruber, Murray (1986). "Social policy and clinical social work education: Clinicians as social policy practitioners". *Journal of Social Work Education*, 22(2), 38-45.
- MEENAGHAN, Thomas M., & Gibbons, W. Eugene. (2000). *Generalist practice in larger settings: Knowledge and skill concepts*. Lyceum Books.
- MEENAGHAN, Thomas M., & Kilty, Keith M. (1994). *Policy analysis and research technology: Political and ethical considerations*. Lyceum Books, Incorporated.
- PECKOVER, Christopher A., Vasquez, Matthew L., Van Housen, Stephanie L., Saunders, Jeanne A., & Allen, Larry (2012). "Preparing School Social Work for the Future: An Update of School Social Workers' Tasks in Iowa". *Children & Schools*, 35(1), 9-17.